

PSIXOLINGVISTIKA: TILDAN FOYDALANISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI

Saliyeva Jasmina Abdugafurovna

Samarqand davlat chet tillar instituti Xorijiy till va adabiyoti ingliz tili yo'nalishi 2 bosqich 2333 guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada psixolingvistikaning asosiy tushunchalari, uning tadqiqot doirasi va boshqa fanlar bilan bog'liqligi tahlil qilinadi. Psixolingvistika insonning nutq jarayonidagi kognitiv va neyropsixologik mexanizmlarni o'rganishga qaratilgan fan sifatida tilni o'zlashtirish va ishlatish jarayonlarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Shuningdek, maqola psixolingvistik tadqiqotlarning amaliy ahamiyati va til o'rgatishda qo'llanilishini yoritadi.

Kalit so'zlar: psixolingvistika, til o'zlashtirish, kognitiv jarayonlar, nutq ishlab chiqarish, neyropsixologiya.

Kirish

Psixolingvistika – bu til va psixologiya o'rtasidagi integrativ fan bo'lib, u tilni inson ongida qanday tashkil etilganini, tilning qanday qabul qilinishi, qayta ishlanishi va ifoda etilishini o'rganadi. Mazkur fan XX asrning o'rtalarida, xususan, Chomskyning sintaktik nazariyasi va Millerning kognitiv psixologiya sohasidagi ishlanmalari orqali rivojlandi. Psixolingvistikaning rivoji tilni nafaqat lingvistik, balki neyropsixologik nuqtai nazardan ham o'rganish zaruratini ko'rsatdi.

Psixolingvistika uch asosiy yo'nalishdan iborat:

1. Tilni o'zlashtirish:

Bolalar tilni tabiiy ravishda o'zlashtiradi, bu esa ularga tug'ma qobiliyat va atrof-muhit ta'sirining o'zaro aloqasini ko'rsatadi. Chomskyning "Universal grammatika" nazariyasiga ko'ra, inson miyasi tilga oid qoidalarni intuitiv ravishda tushunish qobiliyatiga ega. Zamonaviy tadqiqotlar ko'rsatadiki, tilni o'zlashtirishda ijtimoiy muhit va kognitiv rivojlanish ham katta rol o'ynaydi.

2. Nutq ishlab chiqarish va idrok qilish:

Nutq ishlab chiqarish kognitiv jarayonlarning kompleks tarmog'idan iborat bo'lib, bu jarayon so'zlarni tanlash, grammatik jihatdan to'g'ri birlashtirish va fonetik jihatdan ifodalashni o'z ichiga oladi. Nutq idroki esa eshitilgan nutqni semantik va sintaktik jihatdan qayta ishlashni talab qiladi. Psixolingvistlar tomonidan bu jarayonlarning qanday sodir bo'lishi va vaqt bo'yicha bosqichma-bosqich amalga oshirilishi o'rganiladi.

3. Tilning neyropsixologik asoslari:

Miya va til o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish psixolingvistikaning asosiy maqsadlaridan biridir. Broka va Vernike zonalari miya va til jarayonlari o'rtasidagi eng muhim hududlar hisoblanadi. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, bu hududlardagi shikastlanishlar

nutq ishlab chiqarish va idrok qilishning buzilishiga olib keladi (afaziya). Zamonaviy neyrotexnologiyalar, masalan, fMRI va EEG, bu jarayonlarni yanada chuqurroq o'rganish imkonini bermoqda.

Amaliy ahamiyati

Psixolingvistika o'rganish jarayonlariga amaliy ta'sir ko'rsatadi. Masalan:

Til o'rgatishda: Chet til o'rgatishda ta'lim metodikasini kognitiv jarayonlarga moslashtirish orqali natijadorlikni oshirish mumkin.

Logopediya va terapiya: Nutq va til buzilishlarini diagnostika qilish va davolashda psixolingvistik bilimlar qo'llaniladi.

Sun'iy intellekt: Tilni qayta ishlash tizimlarini (masalan, ovoz tanish va tarjima qilish texnologiyalarini) yaratishda psixolingvistika asoslari muhimdir.

Xulosa

Psixolingvistika inson til qobiliyatlarini o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu fan til bilan bog'liq ko'plab masalalarni aniqlash va ularga yechim topish imkonini beradi. Psixolingvistik tadqiqotlar nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: MIT Press.
2. Clark, H. H., & Clark, E. V. (1977). *Psychology and Language*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
3. Fromkin, V., & Rodman, R. (1998). *An Introduction to Language*. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
4. Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge: Harvard University Press.
5. Gazzaniga, M. S. (2009). *Cognitive Neuroscience: The Biology of the Mind*. New York: W. W. Norton & Company.